

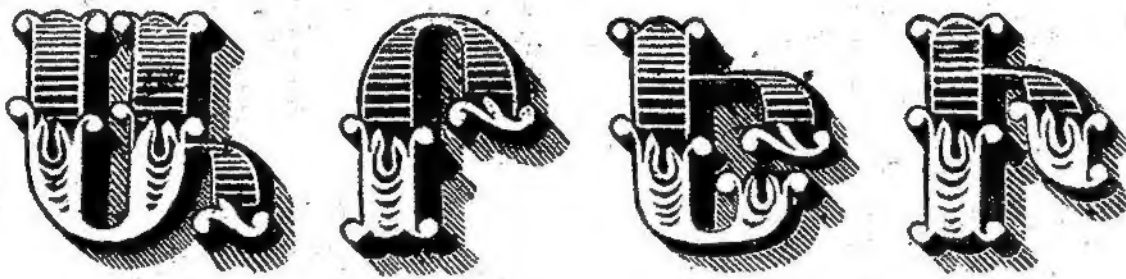
ՀԱՏԸ 5 ՄԻԼԵՏ

ԲԱՅԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Տարեկան վեցամսեայ
ԵԿԻԳՏՈՐ . . . Ղ.Ո. 80 40
ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ՏՐ. 20 10

ԵՄԵՆԻՆԻՍԵՐԻՆԻ ՀԱՄԱՐ ԳԻՄԵԼ ՏԵՕՐԵՆՈՒԹՅԱՆ

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ ԼԵՒՈՆ ՍԿՐՏԻՉԵԱՆ

ԱԶԳՍՅԻՆ ՇԱՀՆՈՒ ՕՐԿԱՆ

ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ՇԱՐԱՔԸ ԵՐԵԲ ԱՆԳԱՍ

ԽՈՄԲԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՒ ՏՆՕՐԵՆՈՒԹՅՈՒՆ

Շաբաթական Տարեկան, Թիւ 16

ԱՂԵԿՈՒՆ ԳՐԻԴ

ՀԱՍՏԻ

Journal ARRY

B. P. N 297

Alexandrie, EGYPT

ՀԱՐԱՏԱՐԱԿՈՒՆ ԶԵՆՈՒՄԻՆԵՐԸ ԶԵՆ ԿԵՐԱՊԱՐԱՌԻՐ

ՏՆՕՐԵՆ-ԽՈՄԲԱԳՐԱԿԵՆ՝ ՎԱՀԱՆ ԹԵԲԵԱՆ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԱՊԱԳԱՆ

Ա.

Հայկական փոշու հարցին ամեն նախագի կողմերէն մէկն է Կիլիկիոյ խնդիրը։ Հայերս նոյնչափ մտահոգ ենք Հայաստանի վիճակունդի բազմաթիւ որչափ Կիլիկիոյ բազմաթիւ նշանակաւոր հարցին անհրաժեշտ է հարցնել։

Բնականաբար Հայերուս տեսակէտէն լաւագոյն լուծումը պիտի ըլլար բոլոր Հայաբնակ վայրերուն (Հայաստան և Կիլիկիա) միացումը իրեն մէկ ամբողջութիւն ինքնավար թէ՛ թիւով մը, պաշտպան պետութեանց հաւաքական, կամ անհնգմէ միոյն առանձին հովանաւորութեան տակ։ Բայց գիտե՞ք նաև որ պետութիւնները, մեր բազմաթիւ տնօրէնութեանը պահանջ լրիկ մեր բազմաթիւներէն և իրաւունքներէն չէ՛ որ պիտի առաջնորդուին, այլ առաջնապէս իրենց շահերէն, ինչպէս նաև ստեղծուած պայմաններէն։

Երբ խնդիրը այս կողմէն գիտենք, կը տեսնենք որ, մինչդեռ Հայաստանի մէջ գլխաւորաբար Ռուսիոյ շահերը գերակշիռ են, ընդհակառակը Կիլիկիոյ մէջ զանազան պետութեանց շահերը իրարու կը բաղդին և զերար կը խաչաձևեն։

Այս տեսակէտով վերին աստիճան ուշադրութեամբ էր Մէսսանէրօ Էնիքիանօ թիրթիր ժապիտա Փոքր Ասիոյ մէջ խորագրով յօդուածը գոր Արմենի վերին թիւին մէջ թարգմանաբար ներկայացուցինք ընթերցողներուն։ Այնտեղ տեսանք որ ի տալիս ալք ունի ո՛չ միայն իզմիրի և Ատալիոյ ներքնամասին (Այտալի և Գոնիոյ վիլայէթներ) այլև իսթանբուլի ներքնամասին, ուրիշ խօսքով Կիլիկիոյ վրայ։ Իտալիոյ այս ցանկութիւնները, սակայն, համեմատաբար նոր են, և չենք գիտեր թէ ինչ ընդունելութեան արժանացան անոնք։ Երբեք ալ Համա-ձայնութեան պետութիւններէն այն պահանջ երբ Իտալիա պատերազմի մասնակցութեան իր պայմանները կը գնէր անոնց։

Ռուսիա, որ անհրաժեշտ պէտք ունի Միջերկրականի վրայ պատու հան մը ունենալու, շատոնց իր ալքերը դարձուցած էր ներքններուն հետ իսթանբուլի ծովախորշին վրայ և ուր կը ձգտէր հասնել Հայաստանի ճամբով։ Իրաւ է որ Էնիքիանօ ռուս քաղաքագէտներ յայտարարեցին թէ այս պետութիւնը արամաղիր է հրաժարելու իսթանբուլի ինքնու իր նախկին ծրագրէն՝ պայմանաւ որ ներքններու ազատ անցքը վերջնականապէս ապահովուի իրեն, բայց և այնպէս դարձեալ կարելի չէ երեւակայել որ Ռուսաստան, Հայաստանի բնական պաշտպանը, գաղթած ըլլալ չհաջողուողէ Կիլի-

կիոյ հարցով, որ այսպէս թէ այնպէս Հայաստանի շարունակութիւնն է և ուր կը բնակին 400,000 ժամ Հայեր։

Մէկ կողմ թողնով Աւստրիան, որ իր կարգին վերին տարիներս մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ ըրած էր Կիլիկիան՝ այնտեղ զրկելով զինուարական երկրախորշներ, ամէն ոք գիտէ թէ Գերմանիա ինչ ինչ հակա ճիգեր թափած է տասնեակ տարիներէ ի վեր իր ալքերով վերջնականապէս տարածելու համար այս երկրին մէջ։ Պաշտպան երկրախորշին, որ գերազանցապէս գերմանական ձեռնարկ մըն է և որ իր ցանցերը ունի ամբողջ Կիլիկիոյ մէջ, կ'սկսի իսթանբուլէն, որուն նաւահանգիստին շինութեան արտօնութիւնն ալ նոյն պէս Գերմանիոյ ստացած է արդէն գործի ձեռնարկած էր։ Բարեբաղդաբար, հաւանական պատերազմը վերջնականապէս իրեն հանդէպ գերմանիայի խոր ծրագիրները և զայն իսպառ դուրս վտարեց Կիլիկիոյ մէջ՝ արցակից պետութիւններու շարքէն։

Ծրանսա ալ իր կողմէն, հետեւելով իր արեւելեան քաղաքականութեան աւանդութիւններուն, երկար տարիներէ ի վեր աշխատած է Կիլիկիոյ մէջ իր ալքերով տարածումը և այս նպատակաւ՝ ալ աւելի լայն շափով գործադրած է այն բոլոր միջոցները որոնց իտալիոյ կողմէ վերին տարիներու մէջ Էնիքիանօ ռուսաց ըլլալը այնքան խնամքով և հանգիստաւ չէր ձգտել մասնաւոր կ'ընէր Մէսսանէրօ վերլուծելով յօդուածը։ Ծրանսական կրթական և կրօնական հաստատութիւններ պահպան չեն «Հիւսիսային Սուրիոյ» մէջ՝ այսպէս կը սիրեն կոչել Ծրանսացի Կիլիկիան, չնայելով որ անիկա Սուրիայէն բոլորովին անջատ և տարբեր երկիր մըն է աշխարհագրական և ազգագրական կրկնակ տեսակէտով։ Ինչու վերջերս Տրիքի Քոչէն նշանաւոր հայաւերը զարմացած և վշտացած էր իմանալով որ Հայերը իսթանբուլէն հայաբնակ նահանգներու շրջանին մէջ կը բռնադատեն, «մինչդեռ անիկա իբրև Սուրիոյ մէկ մասը Ֆրանսական ազգերութեան շրջանակին մէջ կը գտնուի»... Կիլիկիոյ մէջ ընդարձակ տարածութեամբ հողեր գնուած են ու կը շահագործուին ֆրանսական բնիկութեան մը կողմէ։ Ամենուս մշտնջեն մէջն են վերլուծելու տարուան մէջ Բարիքի, Լոնտոնի և Պերլինի միջև երկարատև բանակցութիւնները՝ Փոքր-Ասիոյ երկրախորշներու խնդրոյն շուրջ։ Ծրանսա կ'ուզէր Սուրիոյ իր գիծերը միացնել Հա-

յաստանի մէջ ծրագրուած ֆրանսական երկրախորշի գիծերուն հետ Կիլիկիոյ ճամբով, ծրագիր մը որ բացարձակ ընդգրկութեան հանգիստ պէտք Գերմանիոյ կողմէ, որ մինչև Տրագանակերտ և Արդին՝ իր ալքերով տարածուած չէր։

Գալով Անգլիոյ, Կիլիկիոյ վրայ կերպով մը իր թեւակներէն հաստատուած կրնայ համարուիլ այն օրէն երբ Կիլիկիոյ թուրքիոյ և Անգլիոյ միջև առանձին գաղտնագրով մը կը յանձնուէր այս վերին պետութեան։ Կիլիկիոյ տիրանալը Իսթանբուլի ծովախորշին վրայ իշխել կը նշանակէ։ Անգլիական յաճախութեամբ յանձնուած Մերսինի և Իսթանբուլի առջև, չէր կրնար այս մտք իր անպարտութիւնը թողած չլրլալ Կիլիկիոյ ազգաբնակչութեան վրայ։ Ասկէ զատ, պէտք չէ մոռնալ որ Անգլիա Կիլիկիոյ հետ ամենէն աւելի ապրանք փոխանակող պետութիւնն է։ Հիմա որ Գերմանիոյ մօտաւոր շախմատովը Անգլիա բնական ժառանգորդն ըլլալու սահմանուած է Պաշտպան երկրախորշին, և Պաշտպան գրաւմամբ արգէն իսկ գիծին վերին ծայրը իր ձեռք անցուցած է։ անտարբեր ալքով չէ կրնար նայիլ Կիլիկիոյ վրայ որ նոյն գիծին մէկմասն կէտն է և սահմանակիցը Միջագետքին՝ ուր նոյնպէս գերակշիռ շահեր ունի ան։

Այսպէս ուրեմ, երբեք Համաձայնութեան մէն մի բաղկացուցիչ պետութեան, ինչպէս նաև Իտալիոյ շահերը, իրարու կը խաչդին Կիլիկիոյ մէջ։ Կարելի չէ՛ ըսել թէ չորս պետութիւնները հաւասար չափով շահեր ունին հետ, բայց անոնց շահերուն հակամարցութիւնը ակնհայտ է։ Բայց որովհետեւ, ներկայ պատերազմի վախճանին, այս չորս պետութիւնները փոխադարձ վերջնականութիւններով և փոխարկութիւններով հայտարար կարգադրութիւններ պիտի ընեն ամէն տեղ—եթէ այժմէն իսկ այս ուղղութեամբ համաձայնած չեն, — տարակոյս չկայ որ Կիլիկիոյ համար ալ անոնք պիտի գտնեն կարգադրութեան կերպ մը որ իրենց հակընդդէմ շահերը հաւասարակշիռ ու հայտնեցնէ և ամէն կողմին համար գոհացուցիչ կարենայ նկատուիլ։

Ինչ ինչ կրնայ ըլլալ և ինչպէս կրնայ առաջ գալ այսպիսի կարգադրութիւն մը որ երկրին միակ կենտունակ տարրին — Հայերուն — ալ արդար բաղձանքները գոհացնելու բնօրինակ ունենար, այս մասին պիտի խօսենք յաջորդ յօդուածով։

Մ. ՏԱՄԱՏԵԱՆ

ԱՐՄԻ ԵԿԻՊՏՈՍԻ միակ հայաբնիկն է որ օր օրին կը հրատարակէ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՐՈՒՄԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ կեանքն ու գործը։

ՆԱԽԱՅԻՆ ՊԱՅՆՈՒՄԸ

ԹՈՐԲԻԼԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ

Թորքիլը սկիզբէն ձեռն երկայն ունի մըն է, որ ջուրը ճեղքելով մեծ արագութեամբ կ'երթայ և կը պայթի ո՛հեէ կարծր մարմինի մը դպելուն պէս։ Ականք մը և Թորքիլի մը տարբերութիւնը այն է որ ակնը անշարժ է և այսպէս կը մնայ ջուրին տակ մինչև որ նա մը իրեն զարնուի մինչդեռ Թորքիլը յարձակողական է, այսինքն ինքն է որ կ'երթայ նաւուն վրայ ու կը պայթի, հետեւաբար մեքենայաբար ակն մըն է։

Երբ վրայէն նայիս՝ շատ պարզ է թորքիլին երեւոյթը. սակայն ուղարկուած ամենէն վտանգաւորն է, որովհետեւ երբ նա մը զարնուի հաղաւթէ պէս որ այդ նաւը չընկղմի Անգլիական վերին Թորքիլները 21 մասնաշափ տրամաչիռ ունին և երկայնութիւնն ինչ 6.40 մէթր է։

Թորքիլը կարելի է երեք մասերու բաժնել. առջինը մասը, այսինքն թիւը, կը պարունակէ վառարկ կամ պայթուցիկ ո՛հեէ նիւթ. (վերջինիս Թորքիլները մինչև 160 քիլօ վառարկ կը պարունակեն), մէջինը մասին մէջ կայ ճնշուած օդ (air comprimé), որ Թորքիլը կը փախցնէ ջուրին մէջէն. իսկ ետեւի մասը կը պարունակէ մեքենաները, ղէկերը, պաշտպանները ևն։

Թորքիլին ետեւի ծայրը պտուտակ մը կայ, երբեք երկու, շատ — ճիշտ չորսնուկ նման — որոնք զաւանդով Թորքիլը կը քաշեն։

Թորքիլը իր խողովակին մէջէն դուրս ելած պահուն շատ մեծ Պարագու-թամբ կ'ընթանայ. մինչև 6000 մէթր թամբ 48 մետրի արագութեամբ կը քաշէ, իսկ մինչև 10,000 մէթր՝ ծամը 30 մետրի արագութեամբ, որմէ վերջը աւելի կը զանազան և սակայն անզաղար կ'երթայ՝ մինչև որ ճնշուած օդը մթերքը սպառի բոլորովին։ Անգլիական 21 մասնաշափն Թորքիլին մէկ հատին արմէքը 500 օսկիէն աւելի է. իսկ Թորքիլը արձակող խողովակը 3000 օսկի կ'արժէ։

Այս խողովակները երկու տեսակ են. մին ջուրէն վեր զիտեցուած է, միւսը ընդծովային։ Երբ Թորքիլը առաջինին մէջէն արձակուի, քիչ յետոյ բնականաբար ջուրին մէջ կ'ընայ, և ասկէ վերջն է որ պտուտակները կ'սկսին դառնալ, և ո՛չ թէ արձակուելուն պէս՝ երբ տակաւին օդին մէջն է։ Սակայն երբ Թորքիլը այս ձեռքն մէջ ծովը կ'ընայ, այս անկումը պտուտի մը կը փոխէ իր ուղղութիւնը, և ասիկա մեծ անպատեհութիւն մըն է Թորքիլին մը համար։

Սակայն իր ուղղութիւնը վերահաստատելու և անփոփոխ պահելու համար կայ gyroscope անունով գործիք մը, որ իրեն ղէկ կը ծառայէ։

Ընդծովային խողովակը շատ աւելի գործնական է, վառարկ երբ Թորքիլը այս խողովակէն դուրս ելլայ՝ ինքզինքը չիտակ ջուրին մէջ կը գտնայ և ո՛հեէ չեղում տեղի չունենար։ Հիմակական Թորքիլարձակ խողովակներուն մեծագոյն մասը ընդծովային են։

Ջուրին մէջէն զաղած պահուն Թորքիլը իր ետին սկիւռի նման զիծ մը կը ձգէ, որ յատկօրէն կ'երեւայ պարզ ալքով, և որուն շնորհիւ թշնամի նաւը ինքզինքը կը պաշտպանէ։ Թորքիլին զէմ երկու գլխաւոր միջոցներ կան պաշտպանութեան։ Մին պողպատէ ուսկան (filet) մըն է, զոր ամէն մարտանաւ կ'ունենայ և որով կը

Վերջին հեռագիրները տեսնել Բ. Էյին գրուիլը

չըջապատէ ինքզինքը, այնպէս որ երբ Թորքիլը իր ուղղութեամբ դայ՝ չիտակ ուսկանին մէջ կ'ընայ և ունի կը պայթի։ Այս ուսկանը այնպէս մը շինուած է որ երբ ջուրին մէջը բանան դային մէկ քանի մէթր հեռուէն կը պատէ նաւուն չորս կողմը, այսինքն նաւուն կողմերուն փակած լըլար, այնպէս որ ո՛հեէ պայթումը մնայ չի կրնար հասնել նաւուն։ Բայց կրնայ ըլլալ նաև որ Թորքիլին քիթը սուր գործիք մը զետեղուած ըլլայ, զանակի ձեռով, և ուսկանը ճեղքէ անցնի առանց դուրսարթանի։

Պաշտպանութեան երկրորդ միջոցը այն է որ երբ Թորքիլը մը հեռուէն կ'արձակուի, գոնէ հինգ վայրկեան մը կը տեւէ իր ուղեւորութիւնը, և այդ ժամանակամիջոցին մէջ՝ ամենէն ծանր քաղաքապետը կ'ընէ քիչ մը անդ կրնայ իրթալ, այնպէս որ Թորքիլը գերութեամբ կը վերադառնա պարզապէս կ'երթայ։

Թորքիլին լաւագոյն գործածութեան ժամանակը վերջին է, որովհետեւ իր զննար բոլորովին անտեսանելի մնալուն համար՝ կարելիութիւն չի կայ նաւը պաշտպանելու անոր յարձակման դէմ։

ԵՐՈՒԱՆԻ ԿԱՄԱՐԱԿԱՆ

ԳԵՐՄԱՆՈ-ԹՈՒՐԿ

ԶԱՌԳԱԿՇԻՌ

Մարտ... տարեկ կը կորի երբ կը մտածէ որ ինքզինքը ամբարտաւորքէ մարդկութեան սղերանի մասը դաւանող, զընտրեալ մողովութեան հովիւ անոնց Գերման ազգը չամբաւ դաշնակցելու թուրքին հետ,

Տարեկ սկիզբէն ի վեր վայելող և շարտորդող ցեղ մը եղած է, ուրիշներուն աշխատութեան պտուղով մնանող, անոնց ձակարկի քրտնքովը ապրող, Հըսկայ մեքանիկ մը, որ իր նուաճած ժողովուրդներուն ինչքը, վաստակը դարձնող վտանգ, միայն է անհաշիւ, և որ մինչև հիմա կ'ապրուի իր անհատական կողմնակալութեան թափափուքներով։

Առաջին անգամ ինչու, ինչու անաղին տարբերութիւններ կ'անջատեն, կ'անջրպետեն երկու ժողովուրդները ու պիտոթիւնները... Տարեկ սկիզբէն ի վեր վայելող և շարտորդող ցեղ մը եղած է, ուրիշներուն աշխատութեան պտուղով մնանող, անոնց ձակարկի քրտնքովը ապրող, Հըսկայ մեքանիկ մը, որ իր նուաճած ժողովուրդներուն ինչքը, վաստակը դարձնող վտանգ, միայն է անհաշիւ, և որ մինչև հիմա կ'ապրուի իր անհատական կողմնակալութեան թափափուքներով։ Առաջին անգամ ինչու, ինչու անաղին տարբերութիւններ կ'անջատեն, կ'անջրպետեն երկու ժողովուրդները ու պիտոթիւնները... Տարեկ սկիզբէն ի վեր վայելող և շարտորդող ցեղ մը եղած է, ուրիշներուն աշխատութեան պտուղով մնանող, անոնց ձակարկի քրտնքովը ապրող, Հըսկայ մեքանիկ մը, որ իր նուաճած ժողովուրդներուն ինչքը, վաստակը դարձնող վտանգ, միայն է անհաշիւ, և որ մինչև հիմա կ'ապրուի իր անհատական կողմնակալութեան թափափուքներով։

1. The first group of people who are not in the labor force are those who are not in the labor force because they are not in the labor force.

